

Rusya'nın Güney Asya Politikası Çerçevesinde Pakistan'la İlişkiler

Elnur İSMAYILOV

Son yıllarda Rusya dış politika stratejisi kapsamında Güney Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme politikası izlemekte ve Sovyetler döneminde politik, ekonomik ve askeri ilişkilerinin zayıf olduğu devletlerle işbirliğine yönelmektedir. Rusya, izlediği bu stratejiyle küresel güç imajını sağlamlaştırma ve Batı dünyası ile ilişkilerinde yaşadığı sorunlardan dolayı diğer coğrafyalarda kendisine yeni müttefik ve dost ülkeler edinmeye çalışmaktadır. Güney Asya bölgesinde Soğuk Savaş döneminden itibaren Rusya'nın başta gelen müttefiki olan ülke Hindistan'dır. Fakat özellikle son yıllarda bölgedeki diğer önemli devletlerden biri olan Pakistan'la ilişkiler de Rusya için önem kazanmaya başlamıştır.

21.yüzyılda hem ABD'nin Hindistan'la ilişkilerini derinleştirmesi hem de Pakistan'ın Rusya ile ilişkilerinde yaşanan pozitif gelişmelerin, Güney Asya bölgesinde uzun yıllardır süregelen, gelenekselleşmiş politik/ekonomik ittifaklar arasındaki dengeyi değiştirmesi muhtemeldir. Sovyetlerin 1992 tarihli Dış Politika Konsepti belgesinde Pakistan'la işbirliğinin geliştirilmesi ve ilişkilerin Hindistan'la aynı düzeye

ulaştırılması hedefi net olarak belirtilmekteydi. Buna rağmen birkaç yıl öncesine kadar Rusya-Pakistan ilişkileri belgede belirtilen düzeye ulaşamamış, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi taraflar arasında oldukça az sayıda görüşme gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada Rusya'nın son yıllarda Pakistan'la ilişkilerinde yaşanan gelişmelere değinilmekte, Rusya'nın, müttefiklik ilişkisinde olduğu Hindistan'ın sınır sorunları yaşadığı Pakistan'la geliştirdiği askeri ve ekonomik işbirliğinin Moskova-Yeni Delhi ilişkilerine yaratabileceği sorunlar ele alınmakta ve bölgesel anlamda oluşacak jeopolitik değişimlerden bahsedilmektedir.

Tarihsel Süreçte Sovyet/Rusya-Pakistan İlişkileri

Pakistan'la Sovyetler Birliği arasındaki diplomatik ilişkiler Mayıs 1948'de kurulmuştur. İkili ilişkiler Soğuk Savaş yıllarında inişli çıkışlı bir süreçten geçmiştir. Hindistan'dan farklı olarak, Pakistan 1950'lerden itibaren Batı ile ilişkilerine önem vermiş, 1979 Sovyet-Afgan Savaşı'nda Afganistan'ı destekleyen bir politika izlemiştir. Hindistan ise bunun aksine Sovyetlerle ilişkilerini geliştirmiş, 1971 yılında Hindistan ile Sovyetler Birliği arasında bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. Hindistan-Pakistan arasında yaşanan sorunlardan dolayı Hindistan'a askeri destek niteliğinde Sovyetler 1971'de Vladivostok'tan nükleer silah taşıyan

filotillayı Pakistan'ı destekleyen Amerikan ve İngiliz savaş gemilerine karşı koymak için göndermiştir.

SSCB'nin dağılması sonrası Rusya'nın Pakistan-Hindistan arasındaki Keşmir sorununa yaklaşımı değişmiştir. Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Keşmir sorununda Hindistan'ın yanında yer almıştır. Fakat Aralık 1991'de dönemin Rusya Cumhurbaşkanı Yardımcısı Aleksandr Rutskoy'un Pakistan ziyaretinde imzalanan ortak bildiriye sorunun BM barışçıl yollardan çözümüne vurgu yapılarak Keşmir sorununa geleneksel yaklaşımdan kaçınılmıştır.¹ O döneme kadar Sovyetler Birliği, Keşmir'i Hindistan toprak bütünlüğü içerisinde gören bir yaklaşım içinde olmuştur. Rusya üst düzey yetkilileri her ne kadar imzalanmış ortak bildiri sonrasında Hindistan'ı ülkenin toprak bütünlüğüne saygı gösterildiğine inandırmaya çalışsa da, Hint medyasında Kremlin'in konuya ilişkin stratejisinde değişiklik olduğu vurgulanmıştır. 1990'lı yılların başında Rusya ilk defa olarak, Pakistan'ın Birleşmiş Milletlere sunduğu Güney Asya'nın nükleer silahlardan arındırılmış bölge olma önerisini ve bununla ilgili olarak uluslararası konferans çağırılması görüşünü desteklemiştir.

2000'li yıllardan itibaren bölgesel işbirliği amaçlı cumhurbaşkanları düzeyinde Afganistan, Pakistan, Tacikistan ve Rusya dörtlü görüşmeleri gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Rusya-Pakistan işbirliği ağırlıklı olarak bölgedeki terör faaliyetlerine ve uyuşturucu ticaretine karşı önlemlerin alınması, Rusya'nın Gazprom şirketinin Pakistan'ın enerji projelerinde iştirak etmesi gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Şubat 2003'te Pervez Müşerref'in Moskova ziyareti ikili ilişkilerde önemli bir gelişme sayılmakla birlikte ağırlıklı olarak kültür ve eğitim alanında işbirliğine ilişkin anlaşmalar imzalanmıştır. Rusya Pakistan'la olan ilişkilerini Hindistan politikası çerçevesinde değerlendirdiğinden ilişkilerde somut bir ilerleme kaydedilememiştir. Hatta o dönemde Pakistan'ın Rusya'ya "sıcak denizlere inme" şeklinde yaptığı öneri Kremlin tarafından dikkate alınmamıştır. Pakistan, kendi sınırlarında Belucistan eyaletinde bulunan Hint Okyanusu kıyısındaki stratejik öneme sahip Gwadar limanını Rusya'nın kullanımına sunmuş fakat Moskova yeterli ilgiyi göstermemiştir. Pakistan yetkililerinin o dönemdeki ziyaretleri sırasında Rusya ile askeri işbirliği konusu gündeme getirilmişse de, Moskova Yeni Delhi'nin tepkisinden çekindiğinden bu konuyu ele almaktan kaçınmıştır.

Mayıs 2011'de Pakistan Cumhurbaşkanı Asif Ali Zardari'nin

Moskova ziyareti iki ülke ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, 2012'de iki ülke dışişleri bakanlarının karşılıklı ziyaretleri ülkelerin işbirliği geliştirme hususunda istekli olduğunu ortaya koymuştur. Zardari'nin Nisan 2011 Moskova ziyaretinde Rusya'ya yeniden Gwadar ve Kasım limanlarının kullanılması önerilmiştir. Zardari, Çarlık Rusya'sının güney denizlere inme stratejisinin olduğunu belirterek, muasır Rusya'ya bu imkanı sağlamak istediklerini ifade etmiştir.

2013'te Cumhurbaşkanı Zardari ve dönemin Genelkurmay Başkanı Kayani'nin Moskova ziyaretleri sonrasında Putin'in İslamabad ziyareti kararlaştırılmış, ancak daha sonra ziyaret sağlık gerekçeleriyle iptal edilmiştir. Ağustos 2013'te Rusya-Pakistan istişare grubu arasında ilk defa savunma ve güvenlik konuları ele alınmıştır. 2014 yılı ikili ilişkilerin gelişmesinde en verimli yıl olmuştur. Nisan ve Haziran aylarında Pakistan Senato ve Ulusal Asamblesi başkanları, daha sonra Başbakanın Güvenlik ve Dış İşlerinden Sorumlu Yardımcısı Sartaç Aziz Rusya'yı ziyaret etmiştir.²

Askeri İşbirliği

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, iki ülkenin askeri alanındaki işbirliği düşük bir seyir izlemiştir. Pakistan-Hindistan arasında yaşanan savaş sonrasında ABD'nin Pakistan'a askeri yardımdan imtina etmesi ve İslamabad'ın ülkedeki ABD'ye ait Badaber askeri hava üssünü kapatma isteğini belirtmesi Moskova-İslamabad ilişkilerini olumlu şekilde etkilemiştir. 1960'lı yıllarda Pakistan Sovyetlerden ağırlıklı olarak Mi-8 helikopterleri ve radar sistemleri ithal etmiştir. Sovyet sonrası dönemin ilk yıllarında ABD'nin Pakistan'a silah ambargosu uygulaması, Fransız silahlarının paha fiyata satılmasından dolayı İslamabad Çin, Rus ve Doğu Avrupa ülkeleri ile silah alımı konusunda işbirliği kurmak niyetinde olmuştur. Her ne kadar İslamabad, Moskova'dan silah almak için girişimlerde bulunmuştuysa, iki ülke arasında askeri işbirliğini kapsayacak herhangi bir anlaşma imzalanmamış ve Rusya, Pakistan'a konvansiyonel silah satışı gerçekleştirememiştir. O dönem itibarıyla, Pakistan kendi hava kuvvetleri için Rusya'nın SU-27 uçaklarına ilgi göstermekteydi.

Bu durum Kremlin'deki bazı yetkililerin Hindistan'la askeri ilişkilere daha çok önem vermesinden dolayı Pakistan'a uygulanan gizli bir silah ambargosu olarak değerlendirilebilir. O dönem için bilinen tek silah satışı 1990'ların sonu 2000'li yılların başında Rusya'nın Pakistan'a gönderdiği Mi-17 heli-

1 СОВМЕСТНОЕ КОММЮНИКЕ ПРАВИТЕЛЬСТВА ИСЛАМСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ПАКИСТАН И ДЕЛЕГАЦИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ (Pakistan İslam Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasında Ortak Bildiri), Aralık 22, 1991,

2 "Пакистан предлагает РФ доступ к южным морям" (Pakistan Rusya'ya güney denizlere inmeyi önermektedir), Vesti, Nisan 30, 2011, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=449290> (Erişim tarihi: 10 Mart 2015)

kopterleridir. 1996-2010 yıllarında Rusya'dan Pakistan'a 70 adet Mi-17/Mi-171 nakliye helikopterleri ihraç edilmiştir.³

Cumhurbaşkanı Zardari'nin Moskova ziyaretleri sırasında Pakistan Savunma Bakanı Ahmet Muhtar'ın da heyette yer alması ve savunma alanında görüşmelerin gerçekleşmesi, İslamabad'ın da Rusya ile askeri ilişkiler geliştirmekte istekli olduğunu göstermektedir. 2012 yılında Pakistan'ın Rusya'dan askeri helikopterler alımı ile ilgili antlaşmanın imzalanması ikili ilişkiler açısından önemli bir gelişme olmuştur. Her ne kadar Haziran 2013'ten itibaren Rusya Pakistan'a uyguladığı silah ambargosunu kaldırarak Batı'ya mesaj vermeye çalışsa da Hindistan faktörünün ambargonun tamamen kaldırılmasını engelleyebileceği unutulmamalıdır.

Askeri işbirliği hususunda tarihsel olarak Hindistan Rusya'nın en önemli silah ithalatçısıdır. Son 9 yıllık dönemde Hindistan Rusya'dan 18 milyar dolar değerinde askeri teçhizat ithal etmiştir. Pakistan'ın silahlanmasında ise ABD ve Çin aktif rol oynamaktadır. Hatta Pakistan'ın son dönemdeki silah ithalatı politikasında ABD'nin etkisinin azalırken Çin'in etkisinin arttığını görmek mümkündür. Rusya'nın son yıllardaki askeri işbirliği stratejisi dikkate alındığında, kısa vadede bu ülkenin Pakistan'ın silah pazarında önemli yer tutacağı söylenebilir. Mart 2014'te Pakistan'ın, ABD'nin Afganistan'dan çıkardığı askeri teçhizat ve araçların kendisine verilmesi önerisinin reddedilmesi⁴ de İslamabad'ın Beyaz Saray'la ilişkilerinde soğukluğa neden olan başka bir gelişmedir.

“

Rusya'nın son yıllardaki askeri işbirliği stratejisi dikkate alındığında, kısa vadede bu ülkenin Pakistan'ın silah pazarında önemli yer tutacağı söylenebilir.

”

Kasım 2014'te Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun İslamabad ziyareti, 1969 yılında Sovyetler Birliği Savunma Bakanı Andrey Greçko'nun Pakistan temasları sonrasındaki ilk yüksek düzeyli ziyaret olmuştur. Şoygu'nun İslamabad görüşmelerinin amaçlarından biri iki ülke arasında askeri eğitimlerin geliştirilmesi idi.

Rusya'nın, Soğuk Savaş sonrasında askeri filosunun Hint Okyanusu'nda aktif olması amacıyla yürüttüğü politika açtı-

3 „Russia lifts embargo on weapons sales to Pakistan“, The Moscow Times, Haziran 02, 2014, <http://www.themoscowtimes.com/article.php?id=501300> (Erişim tarihi: 05 Nisan 2015)

4 „Dunford: US will not give Pakistan MRAPs from Afghanistan“, Defense News, March 28, 2014, <http://archive.defensenews.com/article/20140328/DEFREG02/303280029/Dunford-US-Will-Not-Give-Pakistan-MRAPs-From-Afghanistan> (Erişim tarihi: 10 Nisan 2015)

sından da Pakistan'la ilişkiler önemiyet arz etmektedir. Bu kapsamda Ekim 2014'te Rus Baltık filosuna ait askeri gemilerin Pakistan Deniz Kuvvetleri ile ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirdiği Karaçi limanını ziyareti önem taşımaktadır.⁵

2014 yılında Moskova-İslamabad arasında 30 adet Mi-35 helikopterinin Pakistan'a satılması konusunda görüşmeler gerçekleşmiştir. Pakistan'ın ayrıca Mi-26 nakliye helikopterlerine, ağır silahlara ve kısa-orta menzilli hava savunma sistemlerine ilgi gösterdiği bilinmektedir. Nisan 2015'de Pakistan Savunma Bakanı Khawaja Asif'in Moskova ziyaretinde iki ülkenin orta askeri tatbikatlar gerçekleştirmesi ve Rus konvansiyonel silahlarının alınması konusunda mutabakat sağlanması da Moskova-İslamabad ilişkilerinde askeri işbirliğinin geldiği boyutu ortaya koymaktadır.⁶

Hindistan'ın askeri alanda Rus konvansiyonel silahlarının önemli alıcılarından biri olduğu göz önüne alındığında, Rusya-Pakistan ilişkilerinin askeri boyutundan rahatsız olacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki ABD Hindistan'a 2014 yılında 1,9 milyar dolarlık askeri mühimmat satarak silah pazarında Rusya'nın önüne geçmiş, Hindistan ile imzalanan nükleer antlaşmalar ve gelişen ekonomik ilişkiler ABD'nin bu ülke ile ilişkilerde Rusya'yı geride bırakmasına yol açmıştır.

Ekonomik İşbirliği

Soğuk Savaş döneminde hem İslamabad hem de Moskova politik ilişkilerdeki gerilime rağmen, karşılıklı ekonomik ilişkilerini geliştirmek için çaba sarf etmekteydi. Özellikle 1961'den itibaren Sovyetler Birliği Pakistan'ın petrol ve doğalgaz endüstrisine yatırımlar gerçekleştirmiş, 1980'lerin başında Karaçi'de metalürji fabrikası ve Guddu termik sant-rali kurmuştur.⁷

2000'li yıllarda iki ülke arası ekonomik ilişkilerde metalürji fabrikasının işletilmesi en önemli konulardan biri olmuştur. 2006 yılında Karaçi metalürji fabrikası özelleştirmeye açılmış ve ihaleyi önemli payı Rus metalürji şirketinde olan konsorsiyum kazanmıştır. Fakat daha sonra Pakistan me-

5 “СРК “Ярослав Мудрый” после учений в Пакистане взял курс в Тихий океан” (Rus Yaroslav Mudriy gemisi Pakistan'daki askeri talimleri sonrasında Pasifik Okyanusu'na yol almıştır), RIA Novosti, Aralık 22, 2014, http://ria.ru/defense_safety/20141022/1029495823.html (Erişim tarihi: 15 Nisan 2015)

6 „Defense Union: Pakistan, Russia to conduct joint military drills“, The Express Tribune, Nisan 16, 2015, <http://tribune.com.pk/story/870725/defence-union-pakistan-russia-to-conduct-joint-military-drills/> (Erişim tarihi: 17 Nisan 2015)

7 I. Morgulov, “Россия и Пакистан: перспективы взаимодействия” (Rusya ve Pakistan: İşbirliği perspektifleri), <http://pakistan.mid.ru/morgulov> (Erişim tarihi: 11 Nisan 2015)

talürji fabrikasının devlet kontrolünde kalması gerektiğini beyan ederek ihaleyi iptal etmiş ve bunun sonucunda 2008 yılında Rus şirketi Pakistan pazarından çıkmıştır. 2010'da şirketin üretim kapasitesini artırmak için İslamabad modernleştirme projesi önermiş ve burada da Rus şirketleri aktif rol oynamıştır.

Ayrıca Rusya Guddu ve Muzaffargarh nükleer santrallerinin modernleştirilmesi projelerinde önemli rol almaktadır. Rusya bölgede gerçekleştirilmesi düşünülen TAPI (Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan) doğalgaz boru hattı projesine de destek vermektedir. Fakat Rusya, ABD tarafından desteklenen ve TAPI projesine alternatif oluşturan IPI (Iran-Pakistan-Hindistan) doğalgaz boru hattı projesine de sıcak yaklaşmıştır. Bu projenin gelecekte tekrar gündeme gelmesi muhtemeldir.

“

Rusya, Orta Asya ve Güney Asya ülkelerini kapsayacak CASA-1000 elektrik nakil projesini de desteklemektedir.

”

Öte yandan Rusya, Orta Asya ve Güney Asya ülkelerini kapsayacak CASA-1000 elektrik nakil projesini de desteklemektedir. Proje Tacikistan'dan ve Kırgızistan'dan gelen elektriğin Afganistan üzerinden Pakistan'a ve daha sonra muhtemelen Hindistan'a ulaştırılmasını ve bölgede ortak elektrik enerjisi pazarı oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Kasım 2014'te Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun İslamabad temasları sırasında iki ülke arasında enerji alanında 1,7 milyar dolarlık antlaşma imzalanmıştır.⁸ Antlaşmaya göre Rusya Pakistan'ın Karaçi ve Lahor şehirleri arasında sıvılaştırılmış gaz taşınması amaçlı boru hattı inşa edecektir.

Pakistan'la İlişkilerin Bölgesel Güvenliğe Etkileri

Orta Doğu ve Ukrayna'da yaşanan gelişmeler uluslararası ilişkilerde bölgesel istikrarın korunması için barışın önemini ortaya koymaktadır. Afganistan'da yeni bir savaş ortamının oluşmasıyla Orta Asya'dan kendi güvenliğine yönelik bir tehdidin gelmesi ihtimali, Moskova'yı Avrasya'da bölgesel güvenliği sağlamak için bölge devletleri ile işbirliğine itmektedir. Bu anlamda Pakistan-Rusya ilişkilerinin son yıllarda kazandığı ivme bölgede sadece ABD-Rusya rekabeti açısından değil, Rusya'nın kendi güvenliğini temin etme gayreti açısından da değerlendirilmelidir.

8 “МИД Индии: энергосоглашение РФ-Пакистан не испортит отношения с Дели”, RIA Novosti, Aralık 26, 2014, <http://ria.ru/world/20141226/1040343103.html> (Erişim tarihi: 13 Mart 2015)

Pakistan'la ilişkilerin geliştirilmesi Rusya'nın bölgedeki dış politika stratejisinde birkaç açıdan önemlidir. Özellikle Pakistan'ın Orta Doğu-Orta Asya arasındaki Müslüman dünyada oynayabileceği stratejik köprü fonksiyonu, Rusya için ehemmiyet arz etmektedir. Ayrıca Rusya'nın ulusal güvenliğinde Pakistan'ın önemi dikkate alınmalıdır. Ülkede bulunan radikal sağcı örgütlerin nükleer silaha sahip olma ihtimali ve Afganistan-Orta Asya üzerinden Rusya'ya taşınan uyuşturucu ticareti sorunları Moskova'yı rahatsız etmektedir. Bu nedenle Pakistan'la işbirliği içinde bu sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Rusya, nükleer silaha sahip Pakistan ve Hindistan'ın nükleer politikalarından vaz geçmesini arzu etmektedir.⁹ Aslında Kremlin, Hindistan'ın nükleer silaha sahip olmasından rahatsız değildir. Fakat Pakistan'daki politik ortam, Afganistan'la ilişkiler ve terör örgütlerinin ülkede her an kaos ortamı yaratabileceği korkusu Rusya'yı tedirgin etmektedir. Terör örgütlerinin Pakistan'da nükleer silahların bulunduğu askeri tesisleri kolaylıkla ele geçirebilme ihtimali Rusya'nın güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Söz konusu tehdit Pakistan'daki nükleer silahların Rusya'ya karşı kullanılmasını veya Orta Asya'daki bölgesel istikrarın tehlikeye girmesini kapsamaktadır. Bu nedenle Rusya Pakistan'la askeri ve güvenlik işbirliğini geliştirmekten yana bir politika izlemektedir.

“

Terör örgütlerinin Pakistan'da nükleer silahların bulunduğu askeri tesisleri kolaylıkla ele geçirebilme ihtimali Rusya'nın güvenliğini tehlikeye sokmaktadır.

”

Pakistan'ın son yıllarda ABD ile ilişkilerinde yaşanan soğukluk ülkenin Rusya ile ilişkilerini geliştirmesine etki eden önemli faktörlerden biridir. Pakistan'ı Rusya ile ilişkileri geliştirmeye iten önemli nedenlerden bir diğeri de NATO askerlerinin Afganistan'dan çıkması ile İslamabad'ın ABD için öneminin azalması olarak değerlendirilebilir. 1990'lı yılların başlarında da SSCB'nin yıkılması ve Sovyet ordusunun Afganistan'dan çıkmasıyla Beyaz Saray'ın Pakistan'a verdiği stratejik önem azalmıştır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde bölgedeki güç dengesinde ibrenin Hindistan'a kaydığı gözlemlenmektedir. Bundan rahatsız olan İslamabad ise durumu dengelemek adına Rusya ve Çin'e yönelmektedir.

9 “Россия призывает Индию и Пакистан отказаться от ядерного оружия” (Rusya Hindistan ve Pakistan'ı nükleer silahtan imtina etmeye sesliyor), Interfax, Eylül 07, 2012, <http://www.interfax.ru/264405> (Erişim tarihi: 12 Mart 2015)

Ocak 2015'te ABD Cumhurbaşkanı Obama ve Hindistan Başbakanı Narendra Modi arasında gerçekleşen görüşmede savunma ve enerji başta olmak üzere çeşitli konularda antlaşmaların imzalanması Pakistan'ı rahatsız etmiştir. Buna cevap niteliğinde, Pakistan askeri üst düzey yetkililerinden Rail Şerif Çin'le askeri alanda ilişkileri geliştirmek için Pekin'i ziyareti etmiştir. Bu noktada hatırlatmak gerekir ki ABD'nin Pakistan ekonomisine yıllık 1 milyar dolar civarında yatırım yapması İslamabad'ı Beyaz Saray'la ilişkilerini devam ettirmeye zorlamaktadır. Fakat Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin etkinliği azalırken Rusya ve Çin'in etkisi artmaktadır. Hindistan'ın BRICS üyesi olması, hem Pakistan hem de Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'nde gözlemci olması, Pakistan'ın ise Çin'le işbirliğini geliştirmesi buna örneklerdir. Pakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üyelik başvurusunun Rusya tarafından desteklenmesi Moskova'nın bölgedeki güvenlik konularında İslamabad'la ilişkilere verdiği önemin göstergesidir.

“

Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin etkinliği azalırken Rusya ve Çin'in etkisi artmaktadır.

”

Öte yandan Kasım 2011'de terörist sanılarak 24 Pakistanlı askerin Amerikan güçleri tarafından öldürülmesi sonrasında, İslamabad NATO teçhizat ve araçlarının bundan sonra kendi sınırları üzerinden taşınmasına izin vermemiştir. Ancak Temmuz 2012'de ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un özür dilemesi üzerine bu karardan vazgeçilmiştir.

Son dönemde Pakistan-ABD ilişkilerindeki zayıflama Rusya açısından olumlu bir gelişmedir. Rusya-Pakistan ilişkilerinin gelişmesi Afganistan'daki iç sorunların çözümüne ve güvenliğinin sağlanmasına da katkı sağlayabilir. Fakat Rusya'nın Pakistan'la ilişkileri başta Hindistan olmak üzere dış faktörlerden etkilenmektedir. Rusya ve Hindistan'ın bölgedeki ortak çıkarları ve müttefiklik ilişkisi Moskova-İslamabad ilişkilerinin geniş kapsamda gelişmesini engellemektedir.

Pakistan'ın coğrafi konumu itibarıyla Hindistan, Afganistan, Çin ve İran'la sınır komşusu olması Rusya'nın kendi arka bahçesi olarak gördüğü Orta Asya'nın güvenliğinin sağlanmasında Moskova-İslamabad ilişkilerini önemli kılmaktadır. Rusya Orta Asya'nın güvenliğinin bölge devletlerinin sorumluluğunda olması ve Batılı devletlerin bölgedeki etkisinin azalması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla Pakistan'la güvenlik alanında işbirliği geliştirilmesi Moskova için önem taşımaktadır.

Sonuç

Küresel güç olma stratejisi izleyen Rusya için değişen jeopolitik konjonktür Güney Asya bölgesinde yeni bir müttefik kazanmayı gerektirmektedir. Rusya'nın Pakistan'la gelişen ilişkileri uzun vadede jeopolitik anlamda bölgede değişimlere neden olacaktır. Özellikle Rusya'nın Pakistan'la ilişkileri bu ülkede çıkarları olan ABD, Çin ve İran gibi devletleri rahatsız etmektedir. 1979 Afganistan Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ne karşı cephede yer almanın hatalı olduğu görüşünü savunan bazı Pakistanlı siyasiler, bu hatanın Pakistan için terör, radikalleşme ve uyuşturucu gibi sorunlara mal olduğunu ifade etmektedir. Bu hatadan dönmek için Rusya ile ilişkilere önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2015 yılı içinde Putin'in İslamabad'ı ziyaret etme planı göz önünde bulundurularak ilişkilerdeki ivmenin korunacağı, hatta gelecekte Rusya'nın Hindistan-Pakistan arasında Keşmir sorununun çözümü için arabuluculuk faaliyetlerinde bulunabileceği tahmin edilmektedir.

Bir taraftan Hindistan'la Rusya'nın geleneksel yakınlığı, diğer taraftan Hindistan-Pakistan sınır sorunu dikkate alındığında Rusya-Pakistan ilişkilerinin Yeni Delhi-Moskova ilişkilerini etkileyeceği değerlendirilmektedir. Putin'in 11 Aralık 2014 Hindistan ziyareti Moskova-Yeni Delhi ilişkilerinin üst düzeyde olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle Rusya Hindistan'la müttefikliğine zarar vermeden Pakistan'la politik ve ekonomik ilişkilerini geliştirme amacındadır. Bununla birlikte Rusya'nın Pakistan'a silah ihraç etmeye başlaması, Batı'yla gelişen ilişkilerinden dolayı Yeni Delhi'ye siyasi bir mesaj niteliğindedir.

Ayrıca Moskova-İslamabad ilişkilerinin Hindistan-ABD yakınlaşmasına neden olma ihtimali Rusya'nın istemediği bir durumdur. Diğer taraftan Rusya'nın hem Hindistan hem de Pakistan'la ilişkilerinin gelişmesi gerek bölgede gerekse uluslararası arenada etkinliğinin artmasını beraberinde getirecektir. Hem İslamabad hem de Yeni Delhi'nin Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üyelik başvurularının kabul edildiği göz önünde tutulursa Rusya-Pakistan-Hindistan-Çin arasında oluşacak işbirliğinin tüm Güney ve Orta Asya bölgesini etkileyeceği ve bu coğrafyalarda Moskova'nın etkinliğini artıracığı söylenebilir.

BİLGESAM Hakkında

BİLGESAM, Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olarak 2008 yılında kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak BİLGESAM; Türkiye'deki saygın akademisyenler, emekli generaller ve diplomatların katkıları ile çalışmalarını yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası gündemi yakından takip eden BİLGESAM, araştırmalarını Türkiye'nin milli problemleri, dış politika ve güvenlik stratejileri, komşu ülkelerle ilişkiler ve gelişmeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. BİLGESAM, Türkiye'de kamuoyuna ve karar alıcılara yerel, bölgesel ve küresel düzeydeki gelişmelere ilişkin siyasal seçenek ve tavsiyeler sunmaktadır.

Yazar Hakkında

2001 yılında Azerbaycan'da Bakü Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Hukuk bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2007-2009 yıllarında Otto von Guericke Üniversitesi'nde (Magdeburg/Almanya) Savaş ve Barış Araştırmaları bölümünde yüksek lisans eğitimini almıştır. Doktorasını "Post-Sovyet Güney Kafkasya ve Orta Asya'da ABD ve Rusya'nın çatışan Neo-Emperyalist Dış Politikaları" konusu üzerine Westfalya Wilhelm Üniversitesi'nde (Münster, Almanya) yapmıştır. Rusya ve ABD'nin post-Sovyet ülkelerine yönelik dış politikaları; Güney Kafkasya ve Orta Asya'da etnik çatışmalar; emperyalizm ve neo-emperyalizm; etnik milliyetçilik teorileri; AB'nin post-Sovyet ülkelerinde insan hakları ve demokrasi politikası alanlarında uzmanlaşmıştır. İsmayılov, BİLGESAM'da Rusya, Kafkasya ve Orta Asya uzmanı olarak çalışmalarına devam etmektedir.